

**Remigijus Civinskas
Saulius Pivoras**

METODINĖS REKOMENDACIJOS RAŠANTIEMS VIEŠOJO ADMINISTRAVIMO DIPLOMINIUS DARBUS

Metodinė priemonė apsvaistyta ir rekomenduota skelbti VDU PMDF Viešojo administravimo katedros posėdyje 2013 m. kovo 13 d.

Redakcija 2020-02-12

Kaunas 2013

Pratarmė

Šioje metodinėje priemonėje pateikiami svarbiausi nurodymai, patarimai ir pasiūlymai, kaip rašyti viešojo administravimo bakalauro bei magistro diplominį darbą. Tačiau tai tik pagrindinės gairės, kurios yra bendros visiems darbams, todėl individualių konsultacijų su diplominio darbo vadovu jos neatstoja. Čia duodama tyrimų metodų apžvalga yra tik bendrojo pobūdžio, o išsamesnių metodų aprašymų bei jų taikymo pavyzdžių reikėtų ieškoti specialiojoje literatūroje ir konsultuojantis su vadovais. Tikimės, kad ši metodinė priemonė padės žengti pirmą žingsnį rašantiems diplominį darbą.

I. Darbo temos pasirinkimas

Studentai diplominio (bakalauro ar magistro) darbo temą gali pasirinkti iš Viešojo administravimo dėstytojų pasiūlytų temų sąrašo arba patys ieškoti sau priimtino varianto. Pasirinkta tema turi atitikti studijuojamos programos turinį. Nuo temos pasirinkimo priklauso būsimojo darbo sėkmė. Savarankiškai renkantis temą siūloma atsižvelgti į tai, kad baigiamasis diplominis darbas turi atsakyti į tris pagrindinius klausimus: „kas“, „kur“ ir „kaip“. Šie klausimai apibrėžia būsimųjų tyrimų kryptį ir apimtį.

Klausimas „kas“ nusako tyrimo objektą ir kartu padeda nustatyti diplominio darbo temas ribas. Siūloma studentams rinktis temas iš dviejų pagrindinių viešojo administravimo (ar viešosios vadybos) bei viešosios politikos analizės problematikos laukų. Atsižvelgdami į praktines bakalaurinių darbų temų pasirinkimo problemas, trumpai aptarsime šio pasirinkimo ypatumus.

Viešosios politikos (viešųjų politikų) analizė.

Viešoji politika dažniausiai apibrėžiama kaip veikla ar tikslinga veiksmų seka siekiant tam tikrų visuomeninių tikslų. Viešosios politikos tyrimais siekiama analizuoti, vertinti politikos procesus bei jų įgyvendinimo padarinius. Renkantis temą iš viešosios politikos analizės srities, svarbu atkreipti dėmesį į kelias problemas. Pirmiausia – tyrimo objekto tematika ir jos apimtis. Bakaluro darbo tema gali būti ūkio, švietimo, sveikatos apsaugos, žemės ūkio, transporto, regioninė ar kitų sričių politika. Pasirinkus tokį visapusišką viešosios politikos tyrimo objektą, reikėtų nuosekliai struktūruoti temą, surasti bei išsamiai išanalizuoti medžiagą bei konceptualiai ją pagrįsti.

Renkantis paprastesnį kelią, vertėtų apsiriboti atskirais šių temų aspektais arba siauresnės apimties temomis. Tai galėtų būti atskiros politikos formavimo, turinio, įgyvendinimo ar padarinių problemos. Pasirinkus siauresnę temą, galimas išsamesnis bei visapusiškesnis jos tyrimas. Pavyzdžiui, galima nuodugniai išanalizuoti pabėgėlių, darbo jėgos migracijos, upių transporto, jaunimo politikos problemas. Temos objektas gali būti ne tik valstybės, bet ir savivaldybės, kaip politinio-administracinio vieneto, politikos analizė.

Pasirinkus temą, svarbu apsispręsti dėl jos tyrimo perspektyvos. Viešoji politika dažniausiai analizuojama remiantis normatyvinėmis bei lyginamosiomis politikos proceso teorijomis. Viešosios politikos programos analizuojamos atsižvelgiant į politikos turinį, jos įgyvendinimą bei tikslus. Akademinuose viešosios politikos tyrimuose itin didelis dėmesys skiriamas normatyviniam tyrimo aspektui: remiantis vertybių kategorijomis bei analizuojant viešosios politikos santykį su politinėmis doktrinomis, siekiama įvertinti pačią politiką.

Daug paprastesnis yra vadinamasis politikos proceso, arba atskirų programų analizės, kelias. Pirmuoju atveju tyrinėjamas viešosios politikos ciklas, taikant „žingsnis po žingsnio“ analizės principą. Pasirinkus tokį metodą, pirmiausia aiškinamasi, kaip kyla viešosios politikos problemos, toliau – kaip jos patenka į politikos darbotvarkę, kaip priimami įstatymai ar kiti teisės aktai. Paskui analizuojamas svarbus viešajam administravimui politikos įgyvendinimo etapas, kurį vykdo valstybės arba savivaldybių institucijos. Analizė baigiama viešosios politikos vertinimu. Šis modelis gali būti veiksmingas įrankis viešosios politikos procesams ar atskiriems jų etapams tirti.

Aišku, jis nėra vienintelis. Analizuojant viešąją politiką, galima taikyti ne tik politikos proceso ciklo, bet ir kitus struktūravimo modelius. Antai į viešosios politikos elementų eilę įtraukiamas vertybių pasiskirstymas, resursų perdislokavimas. Nagrinėjamas politikos poveikis remiantis tiesioginėmis bei netiesioginėmis išlaidomis, taip pat pritaikius apribojimus ir tam tikrus reguliavimo mechanizmus. Dažnai studijų objektu tampa piliečių dalyvavimas viešojoje politikoje bei tokios jų veiklos nesėkmės.

Šie tyrimai padeda įvertinti interesų grupių koordinavimą, resursų valdymą bei viešųjų projektų ir programų rengimą.

Renkantis viešosios politikos analizę kaip programų analizės perspektyvą, patartina ne tik aprašomuoju, lyginamuoju ar specialiais programų analizės metodais išnagrinėti programas, bet ir aptarti atskirus jų rengimo bei įgyvendinimo klausimus. Ypatingas dėmesys turėtų būti skiriamas programų sąsajų su politikos tikslais, teisinės bazės bei finansavimo problemų analizei. Tokius tyrimus galėtų papildyti ir lyginamoji viešosios politikos analizė.

Renkantis viešosios politikos analizės temą, patartina atsižvelgti į tarpdiscipliniškumo problemą. Kitaip sakant, reikėtų prisiminti, kad jūs planuojate arba jau pradėjote rengti viešojo administravimo diplominį darbą. Tad viešosios politikos problemas būtina nagrinėti viešojo administravimo aspektu. Tokia problema kyla todėl, kad viešąją politiką, kaip tarpdisciplinį tyrimo objektą, nagrinėja daugelis socialinių mokslų. Skiriasi tik jų tyrimo problematika bei kai kurie metodai. Tiesa, šie skirtumai dažnai būna sąlyginiai. Rašant viešojo administravimo studijų krypties diplominį darbą, rekomenduotina didesnę dėmesį kreipti į viešosios politikos įgyvendinimo analizę, nes būtent įgyvendinimas yra tiesiogiai susijęs su administravimu.

Viešojo administravimo analizė

Viešasis administravimas visų pirma suprantamas kaip priemonė finansiniais, žmogiškaisiais bei materialiniais ištekliais užtikrinti piliečių aprūpinimą rinkos neteikiamomis gėrybėmis ar paslaugomis. Viešumo kategorija implikuoja demokratinę atskaitomybę, bendruomenės dalyvavimą, administravimo procesų atvirumą. Pagrindiniai viešojo administravimo sistemos objektai yra įvairių lygių institucijos, susietos atsakomybės ryšiais bei atliekančios šias pagrindines funkcijas: planavimą, vadovavimą, koordinavimą, veiklos organizavimą bei veiklos kontrolę. Be minėtų administravimo funkcijų, įstaigos administravimo problematikai yra svarbios personalo (žmogiškųjų išteklių) bei finansų valdymo problemos. Šiek tiek kitaip minėtų funkcijų realizavimas yra suprantamos viešosios vadybos požiūriu, kuris yra labiau paplitęs išsivysčiusiose šalyse. Renkantis bakalauro darbo temą viešojo administravimo, viešosios vadybos ar viešosios politikos problematiką, reikėtų atsižvelgti į šių funkcijų įgyvendinimą efektyvumo, integralumo su demokratinėmis vertybėmis bei modernizavimo aspektais. Toks tyrimo konceptualizavimas padės siekti kokybiškesnių rezultatų. Nagrinėjant administravimo problemas, reikėtų nepamiršti įstaigos, atskiro sektoriaus ar viešojo administravimo sistemą reglamentuojančios teisinės bazės analizės.

Institucijų veiklą galima nagrinėti remiantis holistine perspektyva – objektu pasirenkant vienos ar kelių institucijų (ministerijos, įstaigų sistemos, savivaldybių) administravimo problemas. Kita alternatyva galėtų būti specializuota atskirų arba kelių administravimo (vadybos) funkcijų analizė. Pavyzdžiui, galima tyrimo objektu rinktis atskirų įstaigų personalo ir finansų valdymo, veiklos organizavimo (pvz., dalijimo į funkcinis ar teritorinius padalinius, užduočių paskirstymo), veiklos kontrolės (vidaus ir išorės), planavimo arba veiklos tikslų nustatymo (trumpalaikio, ilgalaikio) problemas. Toks pasirinkimas ne tik susiaurintų tiriamąjį objektą, bet ir leistų konceptualizuoti tyrimo problematiką.

Apibendrinant reikėtų pridurti, kad administravimo funkcijų tematika neapriboja kitų galimų temų. Savitas viešojo administravimo tematikos grupes sudaro viešojo sektoriaus reformų, viešojo administravimo etikos, viešojo administravimo teorijų, atskirų sektorių reguliavimo, viešojo ir privataus administravimo lyginamoji analizė. Viešųjų paslaugų veiksmingumo ir kokybės analizė bei klientų poreikių patenkinimo tyrimas leidžia nagrinėti viešojo sektoriaus veikėjų veiklą atsižvelgiant į jos rezultatus.

Renkantis diplominio darbo temą bei vėliau rašant patį darbą, svarbu turėti galvoje, kad jis turi atitikti viešojo administravimo studijų kryptį. Tai itin aktualu pasirinkus tarpdisciplininius tyrimų objektus, t. y. temas, kurias galima analizuoti ir kitų mokslo sričių įrankiais. Antai analizuojant X įstaigos veiklą ar nagrinėjant švietimo politikos įgyvendinimą, galima atlikti piliečių (arba klientų) nuomonių tyrimus, remiantis sociologijos arba ekonomikos teorijomis bei specialiosiomis metodikomis. Vis dėlto gautas rezultatas tik iš dalies atitiktų tyrimo temą bei viešojo administravimo ir viešosios politikos tyrimo objektą. Tokie nuomonių tyrimai yra vienas iš daugelio administravimo bei politikos analizės instrumentų, jie neturėtų sudaryti diplominio darbo pagrindo.

Svarbiausia viešojo administravimo krypties darbe yra atskleisti su viešuoju valdymu ar viešąja politika, jos įgyvendinimu susijusias veiklas, kurios yra specialiau apibrėžiamos per darbo temos formuluotę. Pastaroji turi būti kiek įmanoma tikslesnė, atitinkanti darbo objektą. Rekomenduojama formuluojant darbo temą ir ypač ją tikslinant po dvitaškio nurodyti analizuojamus pagrindinius probleminiu požiūriu įvardintus temas aspektus arba atvejus (pastarieji turėtų sutapti su empirinio tyrimo atvejais)

Diplominis viešojo administravimo darbas turi būti savarankiškas darbas, sudarytas iš aprašomosios (-jų) ar teorinės ir empirinio tyrimo (-ų) dalių. Aprašomosios dalys (teisės aktų nagrinėjimas ar mokslinės literatūros nagrinėjama tematika apžvalga ir pan.) neturėtų būti tik literatūroje ar šaltiniuose perskaitytų minčių ir faktų perpasakojimas, o turėtų remtis ir savais apmąstymais, vertinimais, komentarais ir apibendrinimais. Savarankiškai ir įžvalgiai

aprašomuoju metodu parašytos darbo dalys (pavyzdžiui, teisės aktų ir kitų dokumentų analizė) gali būti prilyginamos empiriniam tyrimui.

Klausimas „kur“ nurodo konkrečią tiriamojo objekto vietą: viešąją instituciją, įstaigą, savivaldos ar viešojo administravimo sistemą, nevyriausybinę organizaciją. Pasirinkus tirti įstaigų veiklos administravimo, viešosios politikos ar kitas temas, patartina tyrimą lokalizuoti Lietuvos arba Europos Sąjungos institucijose. Tiesa, šios ribos gali būti drąsiai peržengiamos vykdant lyginamuosius tyrimus. Tačiau ir šiuo atveju bent vienas iš lyginamųjų objektų turėtų būti Lietuvoje.

Tiriamojo objekto vietą patartina nurodyti darbo pavadinime, kad būtų aiškus tyrimo objektas. Aišku, tai ne itin svarbu teorinio pobūdžio tyrimams, kuriuose koncepcinė tyrimo problema yra svarbesnė už tiriamojo objekto vietą. Kitaip sakant, „kas“ yra svarbiau už „kur“ arba apibrėžti „kur“ kartais būna pernelyg sudėtinga. Šiuo atveju tiriamojo objekto vieta nurodoma darbo įvade.

Pasirinkęs temą iš dėstytojų siūlomų arba savarankiškai suformulavęs, studentas turi ją suderinti su darbo vadovu. Vėliau darbo tema yra tvirtinama arba ją siūloma tikslinti ar keisti Viešojo administravimo katedros posėdyje.

Klausimas „kaip“ nurodo, kad pasirinkus temą, apibrėžus darbo uždavinius, problemas, susipažinus su literatūra ir šaltiniais bei sudarius planą, svarbu pasirinkti tinkamas teorines kategorijas bei mokslinio tyrimo metodus. Prieš juos pasirenkant reikėtų prisiminti, kad viešasis administravimo tyrimas remiasi moksline tradicija. Jos kontekste siekiama nustatyti priklausomybę tarp skirtingų veiksnių, kartu aiškinantis jų priežastis bei pasekmes. Tam taikomi tam tikri moksliniai instrumentai, kurie yra mokslinių žinių sisteminimo priemonės. Viešajame administravime, kaip ir kituose moksluose, taikomi bendramoksliniai (pvz., statistiniai), socialinių mokslų (pvz., apklausa, interviu), viešojo administravimo (pvz., lyginamieji viešojo administravimo sistemų tyrimai) bei kiti metodai.

Teorijos

Atliekant mokslinį tyrimą, pasitelkiamos teorinės žinios. Tai priklauso nuo vienos ar kitos viešojo administravimo srities mokslinio ištyrimo lygio. Šios teorinės žinios gali papildyti empirinį tyrimą bei konceptualizuoti problemų analizę, be to, jos reikalingos analizuojant tiriamąjį objektą bei apibendrinant gautus duomenis. Rengiant diplominį darbą, galima taikyti viešojo administravimo arba kitų socialinių mokslų teorinius modelius ir atskiras sąvokas. Tiesa, šis reikalavimas nėra absoliuti darbo būtinybė. Taip

pat sėkmingai gali būti parašytas nuoseklus bei išsamus vien tik empirinio pobūdžio darbas. Tačiau norint analizuoti tam tikras temas, darbą reikia būtinai konceptualizuoti. Pavyzdžiui, nagrinėjant sprendimų priėmimo procesą konkrečioje įstaigoje, galima taikyti atskiras organizacijų teorijas, o lyginant kelias administracines sistemas – taikyti viešojo administravimo tipologijas ar lyginamuosius modelius.

Atliekant tyrimą galimi trys problemų bei duomenų analizės konceptualizavimo lygmenys: I) Integralus ir nuoseklus atskirų teorinių modelių, jų kategorijų integravimas į tyrimą; II) Teorijų, padedančių analizuoti tiriamąjį objektą, analizė; III) Klasifikacinės sistemos ir taksonomijos.

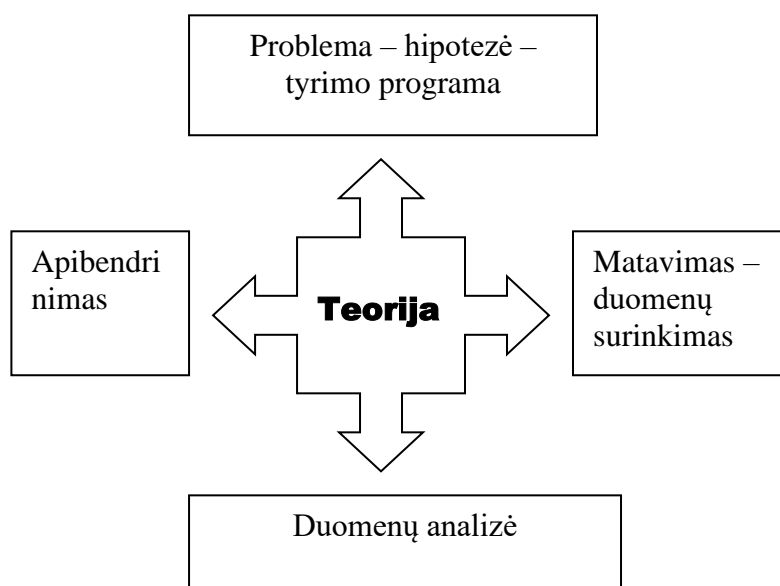
Trys teorijų lygmenys

- *Fundamentaliosios teorijos* padeda ne tik pažinti tyrimo objektą (kas nagrinėjama), bet ir formuoti sąvokų aparatą, pasirinkti mokslinius tyrimo modelius (pvz., naujojo institucionalizmo, organizacijų bei kt. teorijos).
- *Taikomosios teorijos* yra susijusios su socialinių bei organizacinių problemų sprendimu. Tyrinėtojai jos gali praktiškai padėti apibrėžti atskirą objektą. Taigi jos yra pasirenkamos atsižvelgiant į darbo tikslą (pvz., atskiros personalo, finansų valdymo, inovacijų taikymo teorijos).
- *Klasifikacinės sistemos ir taksonomijos* yra žemiausias teoretizavimo lygmuo, kuris remiasi *ad hoc* klasifikacinėmis sistemomis. Šios sistemos sukonstruotos taip, kad atitiktų empirinio stebėjimo rezultatus. Tyrinėtojams jos leidžia apibendrinti empirinius duomenis bei aprašyti sąsajas tarp šių kategorijų.

Fundamentaliosios teorijos padeda ne tik pažinti objektą (kas nagrinėjama), bet ir formuoti aparatą bei pasirinkti mokslinius metodus. Remdamasis teorinėmis nuostatomis, tyrinėtojas formuluoja problemas, hipotezes, tyrimo planą, renka duomenų matavimo ir analizės instrumentus (žr. 1 schemą). Tyrimo pabaigoje, apibendrinant duomenis, taip pat reikia remtis teorinėmis nuostatomis. Renkantis tokią tyrimo strategiją, pirmiausia reikėtų perprasti teoriją, atskiras teorines kategorijas bei konsultotis dėl jų taikymo su darbo vadovu. Be to, reikia turėti galvoje, kad ne visiems profesionaliems tyrinėtojams pavyksta teorines kategorijas nuosekliai integruoti į tyrimą. Dažniausiai viešojo administravimo

tyrinėtojai atlikdami tyrimus renkasi normatyvines, organizacines (pvz., sprendimų priėmimo), institucionalizmo, viešojo administravimo, sociologines bei kitas teorijas. Prie šių teorijų galima būtų priskirti ir siauresnius teorinius modelius. Antai studentai, remdamiesi specialiaisiais sisteminiiais (įeigos – išeigos) modeliais, analizuoja viešojo sektoriaus reformas (C. Pollito ir G. Bouckaerto modelis).

Pagrindiniai tyrimo proceso etapai bei jų sąsajos su teoriniu modeliu gali būti pavaizduoti tokia schema:

Renkantis antrąjį konceptualizavimo lygmenį, reikia vadovautis taikomosiomis viešojo administravimo, viešosios politikos ar kitų socialinių mokslų teorijomis. Šios teorijos yra susijusios su socialinių bei organizacinių problemų sprendimu. Pirmiausia jos naudingos tyrinėtojiui dėl to, kad padeda apibrėžti objektą. Tai reiškia, kad jų pasirinkimą lemia darbo tema arba tikslas. Pavyzdžiui, siekiant išanalizuoti personalo ar finansų valdymo problemas, galima remtis teorinėmis studijomis, nagrinėjančiomis personalo arba viešųjų finansų valdymą. Tokia analizė leis ne tik aiškiau apibrėžti tyrimo tikslą bei uždavinius, bet ir padės suprasti tyrimo problematiką. Šias teorijas ne visuomet būtina nuosekliai integruoti į visas tyrimo dalis. Struktūruojant diplominį darbą, jas siūloma sudėti į atskirą skyrių arba poskyrį, kurį sąlyginai galima pavadinti teorine dalimi. Antra vertus, griežtai laikytis tokio struktūravimo principo nėra būtina. Atskira teorinė analizė gali atsidurti ir kitose darbo dalyse.

Visų teorijų į pateiktą tipologiją sudėti neįmanoma. Todėl konceptualizuojant pradėtą tyrimą, galima rinktis tarpinį kelią – pasirenkant žemiausią teoretizavimo lygmenį bei taikant klasifikacines

sistemas (sistematika) ar taksonomijas. Pavyzdžiui, atliekant viešojo administravimo tyrimus, dažnai remiamasi viešojo administravimo tradicijomis (anglosaksų, skandinavų, germanų, napoleoninėmis) arba viešojo administravimo kultūros (Rechstaat vs Public interest) tipologijomis. Remiantis jomis galima klasifikuoti nagrinėjamas sistemas arba kultūras.

Kiekvienos teorijos pagrindą sudaro sąvokos. Jos yra abstrakti objekto bei jo savybių ir elgsenos reprezentacija. Tyrinėtojai dažnai pradeda tyrimą pasirinkdami sąvokas, kuriomis aprašo empirines realijas. Pavyzdžiui, „galia“, „biurokratija“, „reguliavimas“, „administracinė tradicija“, „pasitenkinimas viešosiomis paslaugomis“ yra viešojo administravimo kategorijos. Šios sąvokos tyrinėtojiui – tai mokslinės komunikacijos pagrindas, jos kuria empirinio pasaulio supratimo perspektyvą, padeda klasifikuoti bei apibendrinti. Viešojo administravimo studentai su daugeliu sąvokų susipažįsta studijuodami specialybės dalykus. Tad pasirinkus bakalauro arba magistro darbo temą, tereikės jas prisiminti. Su kitomis sąvokomis gali tekti susipažinti pasirinkus konkrečią diplominio darbo temą.

Svarbu: Magistro darbas privalo turėti specialią viešojo administravimo teorinėmis priegomis, koncepcijomis, modeliais ir sąvokomis, viešojo administravimo tyrimų metodologija paremtą dalį, kurios apimtis ne mažiau 10 puslapių. Tokia dalis turėtų būti pirmoji magistro darbo dalis, galimas jos standartinis pavadinimas: teorinis darbo pagrindimas (konceptualizacija).

Bakalauro darbą galima rinktis rašyti ir empirinę (faktinę) medžiagą sisteminantį, t. y. ją grupuojantį ir apibendrinantį darbą, jei tokios medžiagos yra daug ir ji dar nėra nagrinėta. Rašant empirinio pobūdžio darbą, gali užtekti teisinių bei administravimo praktikoje vartojamų kategorijų.

Tačiau konceptualizuojant problemas bei tyrimą, reikėtų rinktis ir teorines sąvokas. Jas atrinkti padeda apibrėžimų tipologija. Socialiniuose moksluose vartojamos sąvokos sudaro skirtingus lygius, kuriuos galima skaidyti į koncepcinį bei operacinį. Koncepcinio lygio sąvokomis apibrėžiamos kitos kategorijos. Pavyzdžiui, „paslaugų spragų“ kategorija yra savarankiška sąvoka. Vis dėlto daugeliui ji gali būti nesuprantama, tad reikalingos sąvokos, paaiškinančios ją. Žemesnis yra operacinis sąvokų lygmuo. Šiam lygmeniui priskiriamos sąvokos, kurios padeda stebėti empirinį pasaulį. Operacinės sąvokos numato, ką daryti ir ką tirti, kad galima būtų nagrinėti fenomenus. Pavyzdžiui, viešųjų paslaugų spragas galima iširti nustatčius piliečių paslaugų poreikius (tam sudarius klausimų grupes ir atskirus klausimus) bei pasitenkinimą tomis pačiomis paslaugomis, kai jos būna suteikiamos. Šias kategorijas galima perimti iš teorijų (net iš skirtingų) arba, susipažinus su realiomis problemomis, suformuluoti patiems.

Koncepcinių ir operacinių sąvokų išskaidymas padeda pasirengti kokybiniam ir kiekybiniam tyrimui bei sudaryti klausimyną arba interviu klausimus.

Metodai

Galima išskirti du mokslinės analizės tipus: *empirinių duomenų analizė* ir *teorinė analizė* (visai neįvedant naujų empirinių duomenų ar tenkinantis minimaliu jų kiekiu). Apie teorijas rašėme aukščiau. Reikėtų tik pabrėžti, kad teorijų taikymas metodo prasme gali būti suprantamas ir kaip teorinė analizė bei sintezė, pavyzdžiui, vadinamoji mokslinės literatūros analizė, t. y. mokslinių straipsnių ir monografijų studijavimas, savarankiškas ten dėstomų teiginių ar nuomonių įvertinimas ir kūrybiškas naudojimas, savais žodžiais referuojant pagrindinius teiginius ir išryškinant skirtingas įvairių tyrinėtojų nuomones tuo pačiu klausimu. Žinoma, galutinis teorinės analizės produktas turėtų būti naujo ar bent jau patobulinto egzistuojančio teorinio viešojo administravimo ar viešosios politikos modelio sukonstravimas.

Empiriniai metodai grindžiami sistemingu stebėjimu bei eksperimentais. Tiriant duomenys yra renkami standartizuotais būdais. Pirmiausia mokslinė analizė, besiremama tarpusavyje susijusiomis sąvokomis, tiriamąjį objektą suskaido į smulkesnes detales. Ši procedūra reikalinga tam, kad būtų galima nustatyti, kas bus stebima ir matuojama. Viešojo administravimo tyrimuose dažniausiai taikomi aprašomieji, kokybiniai bei kiekybiniai, lyginamieji, atvejo, teisinės analizės bei kiti socialinių mokslų metodai. Svarbu atkreipti dėmesį, kad mokslinė analizė aprėpia ne tik teorinį problemos pagrindimą bei standartizuotą duomenų surinkimą, bet ir sistemingą medžiagos nagrinėjimą, kuris gali būti suprantamas kaip mokslinis pasakojimas. Kuriant tokį pasakojimą, reikėtų nepamiršti skaitytojo, kuriam adresuojamas šis darbas, taip pat reikia turėti galvoje diplominiam darbui keliamus reikalavimus (mokslinio darbo instrumentai, šaltinių ir bibliografijos analizė, tikslai ir uždaviniai).

Viešojo administravimo studijose dažnai taikomos kokybinių bei kiekybinių metodų grupės. Kiekybiniai metodai įgalina išreikšti duomenis kiekybiškai (skaičiais), remiantis reiškinį tarpusavio sąsajų hipotezių empiriniu tyrinėjimu. Atliekant *kiekybinį* tyrimą, reikia dirbti su keliais kintamaisiais ir daugeliu atvejų. Duomenims rinkti kiekybinio tyrimo metu naudojamos struktūruotos anketos. Šis metodas taikytinas, kai tiriami piliečių arba viešojo sektoriaus personalo poreikiai, požiūriai, vertinimai, įsitikinimai ar kitos problemos. Šis metodas taikytinas ir kaip papildomas tyrimas, praplečiantis analizę bei patikslinantis kitais metodais gautus rezultatus.

Svarbus kiekybinio tyrimo etapas – imties sudarymas. Jis vykdomas atsižvelgiant į tyrimo sudėtingumą bei tyrimų rezultatų pritaikomumą. Sudarant imtį reikėtų vadovautis atsitiktinumo kriterijumi (netikimybinė atranka), tam galima panaudoti vadinamuosius „atsitiktinių praeivių“ (apklausa gatvėje), „kelio“ ar kitus tyrimo metodus. Taikant tikslinės atrankos (anketinės apklausos) metodą, patartina atsižvelgti į kriterijus, kuriais galima pagrįsti respondentų atranką. Kitaip sakant, reikėtų atsakyti į klausimus, kodėl pasirinkti tam tikrų įstaigų, pareigūnų (tarnautojų grupių), gyventojų grupių, paslaugų vartotojų ar administracinių vienetų tipai. Kad būtų galima atlikti surinktų duomenų statistinę analizę, reikėtų, kad tiriamųjų imtis būtų ne mažesnė kaip 30 respondentų. Kitas svarbus etapas yra anketos klausimų (klausimyno) sudarymas. Reikia prisiminti, kad klausimynas turi būti susietas su tyrimo tikslu bei nagrinėjamomis problemomis, juo gali būti gauti duomenys, reikalingi hipotezėms tikrinti. Pagrindiniai kriterijai sudarant klausimyną yra šie: turinys, struktūra, formatas, seka. Atliekant apklausas, galima pasinaudoti ir paštu arba internetu. Baigiamajame tyrimo etape duomenis (atsakymus) reikia suvesti į skaičius ir juos apdoroti statistinės analizės metodais. Paprasčiausias būdas yra vieno kintamojo (vieno klausimo rezultatų) dažnių pasiskirstymo matavimas.

Atliekant *kokybinį tyrimą*, skirtingai negu tiriant kiekybiškai, empiriniai duomenys pateikiami ne skaičiais. Kokybinio tyrimo duomenų atrankai bei jų analizei būdinga tai, kad tyrinėtojas į tyrimą turi įsijausti, dalyvauti jame emociškai. Būtinai istorinis ir subjektyvusis žmonių potyrių supratimas. Viešojo administravimo tyrinėtojai, taikydami šį metodą, siekia suprasti organizacijų narių vertybes, santykius, elgseną, sprendimų motyvus bei atskirus administravimo aspektus. Vienas iš kokybinio tyrimo metodų yra stebėjimas. Tai yra medžiagos rinkimas natūraliomis sąlygomis.

Pagrindiniai kokybinio tyrimo metodai yra šie: *interview, stebėjimas, turinio analizė*. Atliekant kokybinį tyrimą, siūloma taikyti interview metodą, kadangi tuo būdu galima ne tik surinkti duomenis, bet ir priartėti prie įstaigų administravimo bei viešosios politikos proceso realijų bei reikšmių, tai padeda apibrėžti situacijas. Interview gali būti įvairių tipų. Bene populiariausias yra toks skirstymas:

- struktūruoti interview: klausimai numatomi iš anksto, prieš atliekant interview, jie skirstomi į tam tikras kategorijas;
- nestruktūruoti interview: tai yra bendra respondentų supratimo priemonė. Respondentams pateikiami atviri klausimai, kuriais pradedamas pokalbis, o atsakymai priklauso nuo situacijos bei pačių respondentų;

- pusiau struktūruoti interviu: nustatomi tam tikri klausimai, kurie kreipia interviu procesą, o šiaip vyksta laisvas pokalbis, dalis klausimų kyla spontaniškai;
- *fokus* grupė: apklausama grupė respondentų, susietų tam tikromis socialinėmis charakteristikomis.

Interviu pasirinkimas pirmiausia priklauso nuo tyrimo tikslo bei tiriamų problemų. Pavyzdžiui, viešajai politikai arba viešosioms paslaugoms vertinti itin tinkamas *fokus* grupės metodas, nors dėl praktinių kliūčių tuo būdu sunkiau tirti tarnautojus. Taip pat gali būti sunku numatyti nestruktūruoto interviu rezultatyvumą bei analizuoti jo metu gautus duomenis.

Atliekant interviu svarbu atsižvelgti į kelis pagrindinius šio metodo aspektus:

- respondentų atranka: pirmiausia reikėtų atsižvelgti į tyrimo tikslus;
- interviu klausimai: jie turėtų būti atviri, suponuojantys kuo platesnius atsakymus;
- interviu valdymas: įžanga, bendravimas, klausimų pateikimo seka, jeigu reikia – kontroliniai klausimai.

Rašant magistro darbą ir jį grindžiant pirmiausia ir didžiąja dalimi tik interviu surinktais empiriniais duomenimis, būtina atlikti ne mažiau 7–8 interviu ir jų duomenis panaudoti darbe. Bakalauro darbo tiriamąją dalį grindžiant daugiausia interviu būtina remtis ne mažiau kaip 5 atliktų interviu duomenimis. Interviu bibliografinis aprašas pateikiamas literatūros sąrašė, o iš diktofoninio įrašo padaryti interviu perrašai (transkripcijos) pateikiami diplominio darbo prieduose.

Kitas dažnai taikomas kokybinio tyrimo metodas yra stebėjimas. Taikant jį situacija nepertvarkoma, nemanipuliuojama tiriamaisiais. Paprastai stebėjimas yra dvejopas:

- stebėjimas nedalyvaujant (į stebėjimą neįsitraukiant)
- stebėjimas dalyvaujant (į stebėjimą įsitraukiant)

Pastaroji stebėjimo forma reiškia ne tik neutralų stebėjimą, bet ir dalyvavimą organizacijos veikloje. Tokią stebėjimo formą galima taikyti atliekant viešojo administravimo praktiką. Prieš taikant stebėjimo metodą, reikia gerai susipažinti su specialiomis technikomis, procedūromis. Pavyzdžiui, galima sudaryti išankstinius stebėjimo planus (struktūruotas stebėjimas) arba stebėjimą atlikti natūraliu būdu, netaikant išankstinių kategorijų (nestruktūruotas stebėjimas). Stebėjimui reikia pasirengti, apsispręsti dėl registravimo priemonių. Patartina pastabas fiksuoti raštu.

Analizuoti kokybinio tyrimo metu gautus duomenis galima įvairiais būdais. Jie priklauso nuo tyrimo tikslų bei suderinamumo su atskiromis darbo dalimis. Rašant bakalauro darbų tiriamąsias dalis pirmiausia rekomenduojama remtis kokybiniais tyrimais. Retesniais atvejais, turint aiškius argumentus ir suderinus su darbo vadovu (gavus jo pritarimą ir leidimą) galima bakalauro darbo tiriamąją dalį grįsti ir atliktu kiekybiniu tyrimu.

Specifinis empirinės (tiek kiekybinės, tiek ir kokybinės) analizės metodas yra *lyginamoji analizė*. Ją labiau rekomenduotina atlikti rašant magistro darbus, kada, rašant darbą, nevykdoma apklausa ar neatliekami interviu, bet ji taip pat gali papildyti minimus tyrimus priklausomai nuo darbo uždavinių. Lyginamoji analizė padeda geriau suprasti viešojo administravimo sistemų, jų sudėtinių dalių ar tiesiog atskirų institucijų funkcionavimo ypatybes, gali išaiškinti tuos faktorius, kurie lemia sėkmingą ar nesėkmingą institucijų ar sistemų veiklą bei viešosios politikos įgyvendinimą. Kai kurie tyrinėtojai skiria tris pagrindinius lyginamosios analizės variantus politikos moksluose: *atvejo analizė*, *fokusuotasis lyginimas* ir *statistinė lyginamoji analizė*. Šie variantai skiriasi tuo, kad tirama viena institucija ar viena administravimo sistema (atvejo analizė), arba kelios (fokusuotasis lyginimas), arba daug (statistinė lyginamoji analizė). Viešojo administravimo moksliniuose tyrimuose bei praktikoje taikomas vadinamasis *gerosios patirties*, arba *gerosios praktikos*, metodas yra atvejo, o drauge ir lyginamosios analizės rūšis, kuri išsiskiria tuo, kad čia imamas tam tikras etaloniniu (pavyzdiniu) laikomas atvejis. Atvejo analizė ir pasižymi tuo, kad čia tiriamas vienas konkretus institucijos administravimo ar viešosios politikos įgyvendinimo atvejis ir detaliam analizuojami sudėtiniai administravimo ar įgyvendinimo faktoriai, nustatoma jų tarpusavio priklausomybė bei svarba užtikrinant administravimo sėkmę. Nors galima apsiriboti viena šalimi, bet siekiant reikšmingesnių išvalgų bei apibendrinimų galima lyginti kelių šalių institucijas. Šiuo atveju svarbu tinkamai pasirinkti lygintinas šalis. Tai pirmiausia priklauso nuo darbo uždavinių, tačiau bendra taisyklė yra tokia: reikia rinktis šalis, kurios turi tam tikrų bendrų nagrinėjamos srities bruožų. Tada lyginimo tikslas gali būti tų bendrų bruožų paaiškinimas arba skirtumus lemiančių faktorių išryškimas. Rekomenduotina lyginti šalis, kuriose analizuojamos institucijos funkcionuoja ar viešoji politika vykdoma panašiomis sąlygomis kaip ir Lietuvoje. Pavyzdžiui, tiriant savivaldos institucijas, tikslinga būtų lyginti Lietuvą su Skandinavijos šalimis, o ne su Vokietija (nes čia federacinė valstybė, daugiau savivaldos lygių) ar su Rusija (itin specifinė politinė-administracinė sistema). Kaip gerosios praktikos atvejį galima imti tą šalį, kurios patirtimi remiantis Lietuvoje buvo diegiamas atitinkamas administravimo mechanizmas ar kuriama konkreti institucija. Siekiant išsiaiškinti bendrus grupei šalių būdingus bruožus ir to būdingumo laipsnį Lietuvoje, patartina

Lietuvą lyginti su pokomunistinėmis Rytų Europos šalimis (geriausia tinka Baltijos šalys). Lyginamų šalių pasirinkimas turi būti specialiai aptartas ir pagrįstas. Rekomenduotina gerajai praktikai, atvejui ir fokusuotai ar statistinei lyginamajai analizei skirti atskirą diplominio darbo dalį, kuri pagal eiliškumą (ypač analizuojant gerąją praktiką ir atvejį) būtų pirmiau už kokybinį ar kiekybinį Lietuvos atvejo tyrimą (Lietuvos atvejis čia suprantamas kaip konkrečios institucijos, politikos ar administravimo veiksnio atvejis, kadangi tirti Lietuvos atvejį apskritai dažniausiai yra pernelyg platus ir diplominiame darbe sunkiai realizuojamas tikslas). *Darbo rašymo etapai* rekomenduotini tokie:

1. Temos pasirinkimas bei problemų formulavimas, strategijos numatymas. Susipažinimas su šaltiniais (teisės aktai ir dokumentai, statistiniai duomenys, žiniasklaidos duomenys). Preliminaraus tyrimo plano sudarymas bei problemų ar hipotezių formulavimas.
2. Empirinės medžiagos rinkimas bei kaupimas. Duomenų bei sukauptos medžiagos analizė ir studijavimas.
3. Darbo išvadų bei rekomendacijų formulavimas.

Šios darbo rengimo gairės gali kisti priklausomai nuo darbo temos, pasirinktos metodologijos, teorinio modelio arba praktinių kliūčių bei sunkumų atliekant darbą. Atsižvelgiant į šiuos aspektus bei siekiant veiksmingiau paskirstyti laiką, galima sukurti individualią tyrimo programą. Pavyzdžiui, kokybinio ir kiekybinio tyrimo procesas turėtų aprėpti šiuos aspektus:

- Nagrinėjamų problemų bei tyrimo klausimų formulavimas;
- Metodologijos pasirinkimas;
- Tinkamo modelio pasirinkimas (metodo taikymo technika; galima atlikti žvalgomąjį tyrimą);
- Matavimo vienetų pasirinkimas;
- Duomenų rinkimo strategijos kūrimas (tai turėtų apimti ir imties nustatymą);
- Duomenų analizės strategijos kūrimas;
- Tyrimo plano rengimas, atsižvelgiant į laiko ir resursų paskirstymą.

II. Diplominio darbo apiforminimo reikalavimai

Bendrieji reikalavimai

Studentai diplominiuose darbuose privalo:

- surinkti, aprašyti ir išnagrinėti praktikos faktus;
- atskirti bei paaiškinti faktus bei teorijas;
- pasirinkti tyrimo metodus, principus bei metodikas;
- išnagrinėti, apibendrinti bei įvertinti surinktą medžiagą;
- savarankiškai pateikti įžvalgas bei interpretacijas;
- suformuluoti išvadas bei pateikti rekomendacijas.

Rašto darbų apimtys bei proporcijos

Pageidautina, kad darbo įvadas bei išvados sudarytų ne daugiau kaip 10 % diplominio darbo apimties (be priedų).

Bakalauro darbo apimtys – nuo 40 iki 60 puslapių be priedų,

Magistro darbo – nuo 50 iki 80 puslapių be priedų.

Viešojo administravimo gretutinių studijų baigiamojo darbo apimtis – 30 puslapių be priedų. Rašant gretutinių studijų baigiamąjį darbą reikalingą atlikti savarankišką empirinį tyrimą, rekomenduojama atlikti kokybinį tyrimą (2-3 ekspertiniai pusiau struktūruoti interviu, spaudos analizė, dokumentų ir ataskaitų analizė, pan.)

Darbo struktūra

- antraštinis lapas;
- turinys (darbo dalių sąrašas su puslapių numeriais automatiškai sudaromas *MS Word* ar kita teksto redagavimo programa);
- sąvokų sąrašas atskirame puslapyje;
- 1 puslapio apimties diplominio darbo santrauka lietuvių kalba;
- 1 puslapio apimties diplominio darbo santrauka (*Summary*) anglų kalba, pateikiant ir darbo pavadinimo vertimą;
- įvadas
 - dalyje *darbo aktualumas* apibūdinamas darbo poreikis ir nurodomas tyrimo objektas;

- aiškiai apibrėžiamas *darbo tikslas bei uždaviniai*. Uždavinių neturėtų būti daug (5–8), jie turėtų konkretizuoti darbo tikslą ir padėti jį realizuoti. Uždaviniai turi būti numeruojami bei išskiriami į atskiras eilutes;
- įvade pristatomi darbo *būdai bei metodai*; glaustai aprašomas empirinio tyrimo (jei toks buvo darytas) atlikimas: tyrimo laikas, vieta, imtis bei taikyti metodai (paaiškinama, kodėl taikyti apklausos, interviu, stebėjimo, dokumentų bei teisės aktų analizės, lyginamosios analizės, gerosios patirties ar kiti metodai);
- dalyje *darbo struktūros pagrindimas* trumpai pristatoma atskiruose skyriuose nagrinėjama problematika;
- rekomenduojama pateikti ir trumpą literatūros bei šaltinių apžvalgą. Joje turėtų būti supažindinta su svarbiausiais nagrinėjamai problematikai skirtais moksliniais darbais. Sveikintinas autorių nuomonių vertinimas, atskleidžiant jų trūkumus bei privalumus. Pristatant šaltinius, siūloma juos išskirti į tipus įvertinant pačius svarbiausius;
- dėstymo dalis (pagal pasirinktą darbo struktūrą dėstoma bei nagrinėjama teorinė bei faktinė medžiaga, jei reikia, aptariama bei taikoma konkreti tyrimo metodika);
- išvados ir rekomendacijos (pateikiami svarbiausi tyrimų rezultatai, išvados bei rekomendacijos). Išvados atspindi pagrindinėje darbo dalyje analizuotą medžiagą. Reikalavimai išvadoms:
 - sugrupuoti pagal iškeltus uždavinius;
 - išvados neturi dubliuoti viena kitos ir turi būti išdėstomos papunkčiui;
 - išvados turi būti numeruojamos;
 - išvados turėtų būti formuluojamos kaip atsakymai į darbo uždavinius, tai turėtų būti darbo pagrindinių teiginių apibendrinimai, bet drauge ir pakankamai konkretūs, neturėtų būti tik abstraktūs pastebėjimai;
 - išvadose negalima polemizuoti, nagrinėti kokių nors klausimų, cituoti, remtis literatūra;
 - nuo išvadų atskirai pateikiamos rekomendacijos ir pasiūlymai, nurodant jų panaudojimo sąlygas bei ypatumus.)
- literatūros ir šaltinių sąrašas (darbo gale atskiru skyriumi pateikiami naudotų šaltinių bei medžiagos bibliografiniai aprašai);
- priedai (prieduose, jeigu būtina darbui, pateikiama pagalbinė aiškinamoji medžiaga: išsamios lentelės, schemas bei grafikai, dokumentai ir kita. Priedai numeruojami. Patartina tekste padaryti bent vieną nuorodą į priedą).

Šaltiniai bei literatūra

Rašydamas darbą, diplomantas turi remtis moksline literatūra. Tai yra viena iš darbo sąlygų. Literatūros atranka bei jos panaudojimas priklauso nuo darbo tikslo bei nagrinėjamų problemų. Tačiau bakalauro darbui privaloma panaudoti ne mažiau kaip 15, o magistro darbui ne mažiau kaip 25 mokslinės literatūros šaltinius (mokslines knygas ir straipsnius). Gretutinių studijų baigiamajame darbe būtina panaudoti ne mažiau kaip 10 mokslinės literatūros šaltinių. Bakalauro darbas, pagrįstas pirmiausia ir daugiausia kokybiniu tyrimu, turėtų remtis ne mažiau kaip 30–40 duomenų šaltinių, pateikiamų atskiromis pozicijomis (ne mažiau 30) literatūros sąrašė. Magistro darbas, kuris grindžiamas kokybiniu tyrimu, atitinkamai turi remtis ne mažiau kaip 40 atskirų duomenų šaltinių vienetais. Renkantis literatūrą pirmiausia reikėtų susipažinti su teorinėmis bei empirinėmis studijomis, tiesiogiai susijusiomis su nagrinėjama tema. Išskirtinos dvi aktualios mokslinių studijų grupės: Lietuvos viešojo administravimo arba viešosios politikos problemas nagrinėjančios mokslinės literatūros pozicijos bei fundamentaliosios atskirų sričių teorinės, lyginamosios arba empirinio pobūdžio studijos. Daugumai darbų turėtų būti aktualūs Lietuvos viešojo administravimo arba viešosios politikos problemas nagrinėjančios monografijos, straipsniai, mokslinės ataskaitos. Ieškant jų patartina naudotis visais bibliografiniais paieškos būdais. Ne mažiau svarbios daliai bakalauro ir magistrų darbų yra atskirų sričių fundamentaliosios teorinės, lyginamosios arba empirinio pobūdžio studijos. Jų ignoravimas menkina darbo kokybę. Tad prieš pradėdamas literatūros atranką ir analizę, diplomantas turėtų pasitarti su darbo vadovu, peržvelgti paskaitų konspektus, perskaityti surinktą literatūrą ir, atkreipęs dėmesį į dažniausiai cituojamus bei referuojamus autorius, toliau tęsti reikiamos literatūros paiešką.

Klasifikuojant šaltinius, jie paprastai skirstomi į pirminius (neapdoroti arba tik iš dalies apdoroti duomenys) bei antrinius (perpasakojantys arba interpretuojantys pirminius). Pirminiai duomenys – tai statistiniai duomenys, interviu su valstybės tarnautojais, programos, planai, kai kurie kiti dokumentai. O ataskaitos, apžvalgos, dokumentai, interpretuojantys konkrečius duomenis, priskirtini antrinių šaltinių grupei. Renkantis šaltinius patartina atsižvelgti į tai, kad antrinių šaltinių analizei gali likti mažiau laiko bei kitų resursų. Ieškant šaltinių reikėtų turėti galvoje, kad dalis jų yra pateikta Lietuvos įstaigų bei tarptautinių organizacijų tinklalapiuose. Vis dėlto, kaip rodo praktika, kitus dokumentus gauti būna sudėtinga. Tai nulemia įstaigų darbuotojų užimtumas, geranoriškumo stoka ar gavimo procedūrų ypatumai. Todėl prašant duomenų įstaigose, reikia kiek įmanoma tiksliau formuluoti prašymą, nurodyti šaltinių pobūdį. Ieškant literatūros patartina naudotis ne tik bibliotekų, bet ir Europos Sąjungos, kitų

tarptautinių organizacijų (Pasaulio banko, Ekonominio bendradarbiavimo bei plėtros organizacijos, Jungtinių Tautų), specializuotų portalų (www.savivalda.lt, www.osi.lgi.hu, etc.) ar mokslinių straipsnių duomenų bazėmis (EBSCO, Taylor & Francis, Wiley online library, Sage journals online, OECD iLibrary ir kt.).

Renkantis literatūrą bei šaltinius, reikia turėti galvoje, kad jų duomenys bei išvados gana greitai sensta. Tiesa, šis kriterijus tik sąlyginai tinka Lietuvos viešajam administravimui ir politikai.

Darbo apipavidalinimas

Formatas

Tekstas rašomas A4 formato balto popieriaus lapuose 12 pt Times New Roman šriftu tarp eilučių darant 1,5 intervalą. Didžiosios darbo dalys gali būti rašomos didžiosiomis raidėmis, 14 pt šriftu. Puslapyje iš kraštų paliekamos paraštės: kairėje pusėje – 3 cm, dešinėje – 2 cm, viršuje – 2 cm, apačioje – 2 cm.

Puslapių numeracija

Teksto puslapiai numeruojami ištisai. Pirmųjų dviejų puslapių (titulinis, turinys) numeravimas nerašomas, numeriai rašomi nuo 3 puslapio. Puslapio numeris rašomas teksto apačioje (lapo viduryje arba dešiniojoje pusėje) arabiškais skaitmenimis.

Darbo dalys numeruojamos ištisine numeracija, kuri atspindima ir turinyje.

Įrišimas

Baigiamieji darbai ginti pateikiami įrišti.

Citatos

Cituojant reikia laikytis šių taisyklių:

1. Svetimas mintis atskirti kabutėmis. Pažodinės citatos taip pat rašomos kabutėse. Kabutės turi būti lietuviškos: pvz., „privatizavimas“;
2. Nelietuviškos citatos verčiamos į lietuvių kalbą;
3. Citata turi atitikti originalo tekstą, galima tik praleisti atskirus žodžius ir sakinius. Tokiu atveju citatų viduryje arba pabaigoje dedamas daugtaškis laužtiniuose skliaustuose, o pradžioje – tik daugtaškis. Autoriaus žodžiai gali būti įterpiami į citatą. Citatos pabaigoje daroma išnaša, kurioje nurodomas šaltinis;

4. Jei darbo autoriui visų pirma rūpi minties turinys, o ne forma, jos galima necituoti, o tik atpasakoti savais žodžiais. Tokiu atveju tekstas neišskiriamas kabutėmis, tik sakinio pabaigoje yra daroma nuoroda bei išnašose pateikiamas citatos šaltinis.

Rašant darbą privalu laikytis mokslinės etikos principų: visas citatas reikia imti į kabutes ir išnašose nurodyti jų šaltinį. Perpasakojimas negali būti šaltinio minties perrašymas be kabučių. Perpasakojimas – tai gerokai sutrauktas šaltinio tekstas, jo pateikimas savais žodžiais (referavimas). Jis taip pat turi būti paremtas išnašomis. Taip daroma visur, kur atpasakojama bei remiamasi, o ne dėstomos savos mintys ar nuomonė.

Ne savos mintys ar vertinimai privalo būti taisyklingai pagrįsti nuorodomis (apytiksliai yra reikalinga ne mažiau kaip viena išnaša kiekvienai teksto pastraipai). Referuojant vieną šaltinį, juo ištiesai galima remtis maždaug per trečdalį puslapio (bibliografinį šaltinio aprašą pateikiant išnašoje perpasakojimo atveju; arba dedant į kabutes ir cituojant bei pateikiant šaltinio bibliografinį aprašą išnašoje).

YPAČ SVARBU: Rėmimasis ištiesai vienu šaltiniu (straipsniu, knyga ar dokumentu) didesne apimtimi (per daugiau nei pusę puslapio ar juolab ištiesai per vienas po kito sekančius puslapius) vien tik tą šaltinį perpasakojant (nepaisant to, ar yra ar nėra išnašos) yra laikytina plagiatu !!!

Teksto skaidymas

Darbo tekstas skaidomas į skyrius, poskyrius ir, jei reikia, skyrelius. Teksto dalys numeruojamos arabiškais skaitmenimis. Poskyriai numeruojami tik skyriaus viduje, todėl poskyrio eilės numerį sudaro skyriaus ir poskyrio tame skyriuje numeris, kurie skiriami taškais, pavyzdžiui, 1. 1.; 1. 2; 1. 3. Tolesni skyreliai numeruojami tuo pačiu principu: 1. 1. 1.; 1. 2. 2. Įžanga, išvados, literatūros sąrašas bei priedai pateikiami kaip atskiri, nenumeruojami skyriai. Skyrių pavadinimai rašomi didžiosiomis, o poskyrių – mažosiomis raidėmis. Kiekvienas skyrius pradedamas naujame puslapyje. Darbe neturėtų būti daugiau kaip 5-6 skyrių, o kiekviename skyriuje turėtų būti ne daugiau kaip 3-4 poskyriai.

Svarbu atkreipti dėmesį, kad pagrindinės struktūrinės darbo dalys (skyriai) turi būti maždaug vienodos apimties. Poskyris neturėtų sudaryti mažiau kaip 2-3 puslapius.

Lentelės, grafikai ir schemas

Lentelės, grafikai ir schemas gali būti tekste bei prieduose. Visos lentelės, grafikai bei schemas turi turėti pavadinimus ir numerius. Lentelių, grafikų ir schemų numeracija yra atskira. Lentelės pavadinimas rašomas mažosiomis raidėmis virš lentelės puslapio centre. Numeris rašomas prieš lentelės pavadinimą. Pavyzdžiui, „2 lentelė. Tarnautojų skaičiaus kaita Lietuvos savivaldybėse 1995–2000 m.“ Po lentelės pavadinimą mažesniu šriftu (11 pt) nurodomi šaltiniai, kuriais remiantis ji sudaryta. Pavyzdžiui, „lentelė (grafikas, schema, diagrama) sudaryta remiantis 1995–2002 metų Tarnautojų registro duomenimis.“

Lentelių negalima skaidyti į du ar daugiau puslapių. Didelės lentelės pateikiamos prieduose.

Nuorodos

1. Bibliografinės nuorodos reikalaujama pateikti išnašų tekste kiekvieno puslapio apačioje atskirai, o darbo gale – pridėti išsamius numeruotus abėcėlinius naudotos literatūros ir kitų šaltinių sąrašus;
2. Nuorodos išnašose numeruojamos eilės tvarka (**kiekviename puslapyje nauja numeracija**);
3. Rašantys diplominius darbus bibliografinės nuorodos (išnašas ir literatūros sąrašą) reiktų įforminti pagal Lietuvos standartus LST ISO 690 ir LST ISO 690-2. Jie yra aprašyti, pateikti pavyzdžiai bibliografo Osvaldo Janonio knygoje (Janonis O. **Bibliografinių nuorodų ir jų sąrašų sudarymo studijų bei mokslo darbuose m e t o d i k a (pagal Lietuvos standartus LST ISO 690 ir LST ISO 690–2). Vilnius, 2005)**

Šaltinių ir literatūros sąrašas

Literatūros ir šaltinių sąrašas pateikiamas darbo pabaigoje atskiru skyriumi. Čia atskirose sąrašo dalyse pagal abėcėlę nurodomi (jeigu reikia) teisės aktai, dokumentai, periodinių leidinių straipsniai, tarptautinių organizacijų ataskaitos bei kiti šaltiniai (statistikos rinkiniai, internetiniai institucijų aprašymai, konferencijų medžiaga bei kita). Į atskirą sąrašo dalį (kaip mokslinė literatūra) įtraukiamos monografijos ir moksliniai straipsniai, magistro darbai, disertacijos, konferencijų pranešimai. Šaltinių ir literatūros sąrašas yra numeruojamas, numeracija ištisinė. Sąrašo dalys gali būti tokios:

- Teisės aktai
- Dokumentai
- Straipsniai periodikoje (čia neįtraukiami moksliniai straipsniai)
- Statistiniai duomenys

- Kita informacinė medžiaga
- Interviu
- Susirašinėjimas su pareigūnais
- Monografijos
- Moksliniai straipsniai (čia įeitų ir konferencijų pranešimai)
- Nepublikuoti moksliniai darbai

Darbų vertinimas

Remiantis darbų gynimo praktika, patartina atkreipti dėmesį į keturis pagrindinius kriterijus: 1. Darbo originalumą (savarankiškumą), naujausios mokslinės literatūros panaudojimą; 2. Darbo ir keltų uždavinių atitikimą; 3. Darbo struktūros optimalumą ir dėstymo metodiškumą, išvadų ir darbo uždavinių atitikimą; 4. Apiforminimo nepriekaištingumą.

Remiantis originalumo kriterijumi, vertinamas darbo savarankiškumas ir panaudotos literatūros bei kitų šaltinių kiekis. Remiantis darbo ir keltų uždavinių atitikimo kriterijumi, vertinama, ar visi iškelti uždaviniai įvykdyti, ar darbas nuoseklus. Darbą reikia tinkamai struktūruoti (turėti aiškius kriterijus, kodėl viena dalis eina po kitos), atlikti nuosekliai, vengiant faktinių bei loginių klaidų. Pastarieji aspektai, kaip ir tinkamas metodologinis pagrindimas bei empirinio tyrimo atlikimas, sudaro darbo struktūros optimalumo ir dėstymo metodiškumo kriterijų. Taip pat reikėtų nepamiršti tinkamai, kaip nurodoma šioje metodinėje priemonėje, sutvarkyti mokslinį aparatą. Darbas turi būti parašytas sklandžia kalba, jame neturi būti rašybos, skyrybos bei sintaksės klaidų.